

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Чеченской Республики

МУ "Управление образования Гудермесского муниципального района"

МБОУ «Брагунская СШ»

РАССМОТРЕНО

на Педагогическом
совете

Протокол № 1 от «30»
августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Р.Х.Хамидова
Приказ № 50 от «31»
августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

**учебного предмета «Чеченский язык» (базовый уровень) для
обучающихся 10 – 11 классов**

с.Брагуны 2023

Нохчийн меттан 10– 11-чуй классашна лерина программа

Кхеторан кехат

Нохчийн меттан коьрта йукьардешаран ишколана лерина программа хIоттийна:

- Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан, коьртачу дешаран программин буха тIехь;
- С.Э.Эдиловн нохчийн меттан герггарчу хьесапехь йолчу программин буха тIехь;
- Бильтой-Юьртарчу юккьерчу ишколан коьрта дешаран хьесапан буха тIехь;
- Бильтой-Юьртарчу юккьерчу ишколан коьрта дешаран программин буха тIехь.

Кху тIехь тидаме эчна йуккьерчу йукьардешарна леринчу массо а тайпана дешаран декъан гIуллакхаш кхиоран а, вовшахтохаран а программин коьрта идейш а, лехамаш а, йуьхьанцарчу йуккьерчу дешаран герггарчу программашца йозаелла а, тIаьхьало йолуш а хилар.

Программа – иза белхан программа хIотторан бух бу: цо билгалдо инвариантни (тIедоьжна декхар долу) дешаран дакъа а, шел тIаьхьа шен лаамехь дешаран чулацамах вариативни дерг харжа таро луш долу дакъа а. Йуккьерчу йукьардешаран ишколана лерина герггарчу хьесапехь йолу программа шен чулацаман башхаллашца къаьсташ йу, цкъа-делахь, йуккьерчу йукьардешаран системин предметийн чулацамца, шолгIа-делахь, Iамочеран психологически а, хенийн а башхаллашца.

Программа кхаа декъах лаьтта:

1. «Дешаран предмет карайерзорехь кхочушдан лору жамIаш».
2. «Дешаран курсан чулацам».
3. «Дешаран-тематикин хьесап».

Дешаран-методически комплект (УМК)

I. Йуккьерчу йукьардешаран ишколашна лерина нохчийн меттан Iаматаш:

1. Джамалханов З.Д., Овхадов М.А., Абдулкадырова Р.А. 10-11-чуй классашна.

II. Нохчийн меттан Iаматашна методически хьехамаш.

III. Диктантийн, изложенийн гуларш. Тайп-тайпана тексташ, тесташ.

IV. Дешаран дошамаш.

V. Белхан тетрадаш.

Дешаран хьесапаца цхьаьнадогIлуш, нохчийн мотт Iаморна леринчу сахьтийн барам:

Класс	Шарахь	КIиранах
10	34	1
11	68	2

1. ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ «НОХЧИЙН МОТТ» IАМОРАН ЖАМIАШ.

Нохчийн мотт – иза нохчийн къоман а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан а мотт а, къоман историн, культурин бух а бу. Цуьнца доьзна ду къоман кхиар а.

Ненан меттан метапредметни декхарша билгалбоккху берана, цо школахь доьшучу хенахь, иза личность санна, кхиорехь массо тайпана а, йукьарчу амалехь а бен тIеIаткъам. Мотт дешархочун ойла, кхетам, суртхIотторан, кхоллараллин хьуьнарш кхиоран; личность санна, ша-шен вовзийтаран, ша-шена керла хаарш карадерзоран хьуьнарш кхиоран а бух бу, дешаран гIуллакх а цхьаьна вовшахтохар йукьа а лоцуш. Ненан мотт къоман культурин, литературин,

синьобздангаллин мехаллашка а, адаман обздангаллин, историн зеделлачуьнга а кхачоран гIирс а, дахарехь дIалоцу меттиг къасторан некъ а бу.

Йуккъерчу йукъардешаран ишколехь шатайпа меттиг дIалоцу нохчийн матто. Иза вовшашца йукъаметтигаш дIакхехъарехь, гонахара дахар довзарехь, кхетош-кхиорехь мехала гIирс бу.

Нохчийн мотт караберзоро таро лур йу дешархошна вовшашца йукъаметтигаш дIакхехъа, боккхачу кхиамца кхидолу меттанаш а, дешаран предметаш а Iаморехь онда гIорттор хилла дIахIотта а, хийцалучу хIокху дахарехь шен меттиг каро а.

ХIума довзаран гIирс ша хиларе terra, матто ойла кхиайарна а, интеллектуальни а, кхоллараллин хъуьнарш кхиорна а, шаьш кхочушдечу дешаран гIуллакхийн шардарш карадерзорна а, шен хаарш лакхадахарна а, ша-шен вовзийтарна а тIехь аьтто бо.

Шен къоман обздангалла а, литература а, синьобздангаллин мехаллаш а, дуьненан Iилма а, культура а йовзарехь мехала гIирс а бу нохчийн мотт.

Нохчийн мотт дешархо къоман гIиллакх-обздангаллин буха тIехь кхиорехь цуьнгахь кхидолчу къаьмнашка лерам хилийтаран коьрта чIагIо а йу.

Йуккъера йукъардешаран ишкол чекхийаьккхинчу дешархочуьнгахь нохчийн маттехула хила деза **личностни жамIаш:**

– нохчийн къоман обздангаллин коьртачу мехаллах санна, нохчийн маттах кхетам хилар, дешар тIехь а, кхетаман, кхоллараллин хъуьнарш, дешархочун гIиллакх-обздангаллица йобзна амалш кхиорехь а цо дIалоцучу меттигах кхеташ хилар;

– нохчийн мотт эстетически мехалла санна тIезар; цунах дозалла дар, цуьнан ларам бар; къоман обздангаллин хилам и хиларе terra, нохчийн меттан башхалла а, цIеналла а ларйан йезар; мотт бийцар шардаре а, говза, шера бийцаре а кхачар;

– къамел дечу хенахь шен ойланаш а, синхаамаш а паргIат бовзийта а, дешнийн барам а, караберзийна грамматически гIирсаш а тоьал хилар; ша дечу къамелан тидамбеш, ша-шена мах хадо хааран хъуьнар хилар;

– нохчийн мотт уьйран, йукъаметтигаллин гIирс а, пачхьалкхан мотт а хиларх кхетар; нохчийн мотт дешаран, кьинхъегаман, говзаллин гIуллакхдарехь а, ша вовзийтарехь а, йукъараллахь ша дIалоцу йолу меттиг билгалйарехь а оьшуш хиларх кхетар;

– вовшашца а, кхечу къаьмнийн векалшца а йукъаметтигаш дIакхехъарехь нохчийн маттах пайдаэца кийча хилар; къаьмнийн культурин йукъаметтигаш дIакхехъарехь кьинхетаме а, машаре а хилар;

– шен къоман а, РФ-хь дехачу къаьмнийн а, дуьненайукъара а культура йовзарехь нохчийн мотт мехала гIирс хиларх кхетар.

Йуккъера йукъардешаран ишкол чекхийаьккхинчу дешархочо нохчийн маттехула карадерзо деза **метапредметни жамIаш:**

1) къамелдаран массо а тайпа карадирзина хилар:

– барта а, йозанан а хаам цхьанатайпана тIезца безаш хиларх кхетар;

– йешаран тайп-тайпана кепаш карайирзина хила йезар;

– тайп-тайпанчу хьостанашкара хаамаш схьалаха хааран хъуьнар хилар, ШХГI, дешарна лерина компакт-дискаш, Интернетан гIирсаш йукъа а лоцуш;

– билгалчу темина коьчал схьалаха а, цхьана кепе йало а хаар карадерзор; шенна хаам схьалаха а, иза къасто а, цунна анализ йан а хаар; хаамийн технологи а, технически гIирсаш йукъа а лоцуш, йобшуш йа ладугIуш бевзина хаам хийца а, ларбан а, дIабовзийта а хаар;

– хиндолчу дешаран декъан гIуллакхийн (цхьаммо ша а, вукхаьрца цхьаьна а) Iалашо билгалйан а, хьалха-тIаьхъа дийриг билгалдан а, барта а, йозанан а кепехь цхьанатайпана жамIийн мах хадо хааран хъуьнар хилар;

– паргIатчу кепехь барта а, йозанехь а нийса шен ойланаш йовзийта хъуьнар хилар;

- шен нийсархошна хьалха доклад йан йа цхьа хаамбан хаар;
- 2) карадирзинчу хаарех, шардарех, карадерзорех дахарехь пайдаэцар;
- билгалбинчу барамехь йацйна (план, йухасхьайийцар, изложени, конспект) ладогІна йа йешна текст йуха схьайийца хаар;
- оьрсийн мотт Іаморехь нохчийн маттах пайдаэца хаар;
- меттан башхаллех пайдаэца хаар (нохчийн меттан, оьрсийн меттан, кхечу пачхьалкхийн меттанийн, литературин урокахкахь);
- 3) тайп-тайпана йукьараллин хьелаш тидаме а оьцуш, къамелдарехь, дийцаре дарехь, дискуссешкахь дакъалаца а, барта а, йозанан а аларш кхолла а хаар.

Йуккьера юкьардешаран ишкол чекхйаьккхинчу дешархочун нохчийн мотт караберзоран предметни жамІаш ду:

- 1) массо а тайпана къамелдаран кепаш карайирзина хилар (ладогІар, йешар, дийцар йа къамелдар (говорение), йоза), гонахарчу адамашца йолу йукьаметтиг, тайп-тайпанчу хьелашка хьаьжжина, дІакхехьа аьтто бан.
- 2) личностан кхетаман а, кхоллараллин а хьуьнарш кхиорехь, йоза-дешар карадерзорехь, шашен дешар лакхадаккхарехь матто дІалоцучу меттигах кхетар;
- 3) ненан меттан коммуникативно-эстетически таронех пайдаэцар;
- 4) ненан маттах долу Іилманан хаарш шордар, системе далор; цуьнан тІегІанаш а, дакъош а вовшашца дозуш хиларх кхетам; лингвистикин базови кхетамаш, меттан коьрта цхьааллаш, грамматикин категореш карайерзор;
- 5) дешан тайп-тайпанан кепара таллам бар (фонетически, морфемни, дошкхолладаларан, лексически, морфологически), предложени а, дешнийн цхьаьнакхетар а синтаксически къастор: текстана, цуьнан чулацамца а, дІахІоттаман коьртачу билгалонашца, исбаьхьаллин гІирсех пайда эцарца а боьзна таллам бар;
- 6) хІоьттинчу хьоле а, къамелан стиле а хьаьжжина, шен ойла а, синхаам а ненан маттахь паргІат бийца хаар, шен меттан дешнийн хазна (лексика) алсамйаккхар, дечу къамелехь грамматически гІирсех пайдаэца хаар.
- 7) нохчийн меттан лексикин, фразеологин коьрта стилистически гІирсаш а, нохчийн меттан коьрта норманаш (орфоэпически, лексически, грамматически, орфографически, пунктуационни) а, къамелан оьздангаллин норманаш а карайерзор; барта а, йозанан а аларшкахь зеделлачух пайдаэцар; къамелан тІегІа лакхайаккха гІертар;
- 8) меттан оьздангаллех, адамийн юкьарчу мехаллех санна, жоьпалла кхоллар.

Къамел а, къамелан тІекаре а

Арахецархо хууш хир ву:

- тІекаре йаран тайп-тайпанчу хьелашкахь монологан тайп-тайпанчу кепех пайдаэца (дийцар, суртхІоттор, ойлайар; монологан тайп-тайпана кепаш цхьаьнайалор);
- диалоган тайп-тайпанчу кепех тІекаре йаран хьелашкахь пайдаэца;
- тІекаре йаран тайпаналлин хьелашкахь къамел лелоран барам ларбан;
- къамелан тІекаре йаран процессан коммуникативни бохамех хьалхавала.

Арахецархочун таро хир йу Іама:

- жимачу докладца ладугІучарна хьалха къамел дан; проект, реферат нахалахь (публично) йовзийта; нахалахь шена хетарг тІечІагІдан (чекхдаккха);
- проблемаш коллективни йийцаре йарехь дакъалаца, шена хетарг тІечІагІдан, ша бакь хиларх тешо;
- коммуникативни декъехула ца нисделлачун коьртачу бахьанех кхета а, царех кхето а.

Къамелан гІуллакхдар

ЛадогІар (аудировани)

Арахецархо хууш хир ву:

- ладогларан тайп-тайпана кепех пайдаэца (ладогларану текстех кхоччуш кхеташ, коьртачу чулацамах кхеташ, оьшу хаамаш схьахаржа хууш); ладогларану текстан чулацам хьалха хлоттийначу коммуникативни лалашонца цхьаьна богуш барта схьабийца;
- барта кепехь темех, коммуникативни хьесапах, коьртачу ойланах кхето а, шен ойла цхьана кепе йерзо а, дешаран-лилманан, публицистически, официални-гуллакхдаран, исбаьхьаллин аудиотекстийн ойланийн некъ схьабийца а, къасто коьрта а, кхачаман оьшу а информаци, барта кепехь цунах кхето а;
- хьесапан, тезисийн, дешархочун изложенин (ма-йарра, хаьржина, йацйна) кепехь дешаран-лилманан, публицистически, официални-гуллакхдаран, исбаьхьаллин аудиотекстийн чулацам схьабийца.

Арахецархочун таро хир йу лама:

- публицистически текстан гуш йолчу а, къайлах йолчу а (текстан чулацамехь) хаамех кхета (ШХГ1-хь а цхьаьна), барта кепехь цуьнан анализ йан а, цунах кхето а.

Йешар

Арахецархо хууш хир ву:

- йешначу дешаран-лилманан, публицистически (хаамийн а, аналитически а, исбаьхьаллин-публицистически а жанрийн), исбаьхьаллин текстийн чулацамах кхета а, уьш барта кепехь тлекаре йаран хьелашка хьаьжжина а, цул сов дешархочун изложенин (ма-йарра, хаьржина, йацйна) кепехь, хьесапан, тезисийн (барта а, йозанан а) кепехь йухайало а;
- хьалха хлоттийначу коммуникативни хьесапца доглучу довзийтаран, талламан, йешаран некъех дарехь йолчу говзаллех пайдаэца;
- схематически билгалбина хаам йозуш йолчу текстан кепехь;
- дешаран книгаг, справочникех, кхечу хаамийн хьостех, ШХГ1 а, Интернетан гирсех а цхьаьна а, болх баран некъех пайдаэца;
- билгалйаьккхинчу темица коьчал схьакъасто а, цхьаьнатоха а, схьахаьржинчу хааман анализ йан а, хьалха хлоттийначу коммуникативни хьесапца цхьаьна яйаош и йовзийта а.

Арахецархочун таро хир йу лама:

- йешначу тайп-тайпанчу функционални-стилан а, жанран а тексташкара гуш а, къайлах а (хьулбина а) болчу хаамах кхета, анализ йан, мах хадо.
- тайп-тайпанчу хьосташкара оьшу хаам схьаэца, шена хетарг ала.

Дийцар (говорение)

Арахецархо хууш хир ву:

- мехалчу социални-оьздангаллин, гуллакх-оьздангаллин, йер-дахаран, дешаран теманаш (цаьрца цхьаьна лингвистически а, цул сов, шайн чулацамца ламош йолчу кхечу дешаран предметашца йоьзна йолу а) тайп-тайпанчу коммуникативни аглонашца лалашонийн а, тлекаре йаран хьелашца а йогуш (хаам, дешаран-лилманан тлекаре йаран хьелашца жимо доклад, хиламах йер-дахаран маттаца дийцар, истори, къамелехь, къовсамехь дакъалацар) барта монологехь, диалогехь долу аларш (мах хадоран амалца дерш а цхьаьна) кхолла;
- лалашонаш, цхьаьна кхочушдечу дешаран гуллакхдаран хьесап, болх дакъошка бекъар дийцаре дан а, нийса кеп йало а;
- билгалйаьккхинчу темица тайп-тайпанчу хьосташкара коьчал схьаэца, вовшахтоха, анализ йан, тлекаре йаран къастийначу хьелашка хьаьжжина, барта кепехь и йовзийта;
- хлинцалерчу нохчийн литературни меттан коьрта орфоэпически, лексически, грамматически норманаш барта къамелан тлекаре йаран дарехь ларйан; лексикех а, фразеологех а, къамелан оьздангаллин бакъонех а стилистически нийса пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу Iама:

- барта монологан а, диалоган а тайп-тайпанчу кепехь, жанрехь дешаран-лилманан (Iамочу дешаран предметийн коьчал тIехь), социальни-обздангаллин а, гIуллакхан тIекаре йаран йукъаметтигашкахь а аларш кхолла;
- докладца ладугIучарна (аудиторица) хьалха вистхила; нахалахь шен проект, реферат йовзуйтуш чекхйаккха (защицать);
- дешаран-лилманан тIекаре йаран норманаш а ларйеш, дешаран-лилманан темица йолчу дискуссехь дакъалаца.

Йоза

Арахецархо хууш хир ву:

- тайп-тайпанчу коммуникативни агIонийн Iалашонаш а, тIекаре йаран хьелаш тидаме а оьцуш, йозанан монологически аларш кхолла (социальни-обздангаллин, гIиллакх-обздангаллин, Iер-дахаран, дешаран теманашца дешархочун сочинени, хиламах дийцар, тезисаш, отзыв, расписка, тоьшалла, зайавлени);
- дешархочун дийцаран кепехь, йа тезисаш йалорца, йа хьесап хIотторца ладогIначу а, йешначу а текстан чулацам (буьззина, боцца, хаьржина) бийца;
- вайзаманан нохчийн литературни меттан йозанан коьрта лексически, грамматически, орфографически а, пунктуационни а бакьонаш практикехь ларйан; стилистически нийса лексикех, фразеологех пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу Iама:

- рецензеш, рефераташ йазйан;
- аннотацеш, конспекташ, тезисаш хIитто;
- резюме, гIуллакхан кехаташ, дIакхайкхорш хIитто.

Текст

Арахецархо Iемар ву:

- планан (цхьалхе, чолхе), тезисийн, схемийн, таблицийн, кхечу кепехь а чулацам балош, текст кечйан;
- йозуш йолу текст кхолларан лехамаш тидаме а оьцуш, тайп-тайпанчу кепийн, стилийн, жанрийн шен тексташ кхолла а, нисйан а.

Арахецархочун таро хир йу Iама:

- барта а, йозанан а кепехь дешаран-лилманан (аннотаци, рецензи, реферат, тезисаш, конспект, къамелехь дакъалацар, дискуссеш) тексташ кхолла, официални-гIуллакхан тексташ (резюме, гIуллакхан кехат, дIакхайкхор (объявлени)) кхолла.

Меттан функционални башхаллаш

Арахецархо Iемар ву:

- тайп-тайпанчу жанрийн тексташ вовшах къасто а, царна анализ йан;
- барта а, йозанан а аларш тайп-тайпанчу стилашкахь, жанрашкахь, къамелан тайпанашкахь (отзыв, хаам, лилманан стилан жанр санна доклад); вистхилар, интервью, публицистически стиль санна репортаж; расписка, тоьшалла, официални-гIуллакхан стиль санна зайавлени; дийцар, къамелдар, къамелдаран жанр санна къовсам; дийцаран амалехь тексташ, рассуждени, описани; тайп-тайпанчу функционални-маьIнийн къамелан тайпанашца цхьаьнайогIуш кхолла;
- нехан а, шен а къамелан аларш тайп-тайпанчу функционални агIонаш коммуникативни лехамашца а, меттан нийсаллица а цхьаьнайогIуш хиларан мах хадо;
- къамелан кхачамбацарш, тексташ нисйан;
- шен накьосташна хьалха вистхила жимачу информационни хаамашца, иштта докладаца а, хаамца а дешаран-лилманан темица йогIуш йолу.

Арахецархочун таро хир йу 1ама:

- тексташ къамелан амалца, 1илманан, публицистически, официально-г1уллакхан, исбаъхъаллин литературан тексташ, шена хетарехъ, лексически, морфологически, синтаксически г1ирсийн башхаллах пайда а оьцуш, анализ йан а, къасто а;
- тайп-тайпанчу функционални стилийн, жанрийн (аннотаци, рецензи, реферат, тезисаш, конспект дешаран-1илманан стилан жанр санна) тексташ кхолла; дешаран-1илманан темина йолчу дискуссешкахъ дакъалаца; резюме, г1уллакхан кехат, обявлени официально-г1уллакхан стилехъ х1отто; вистхилар, информационни хаам, сочинени-ойлайар публицистически стилехъ кечдан; къамелехъ, 1ер-дахаран т1екаренан къовсамашкахъ, къамел лелоран бакъонаш ларйеш, дакъалаца; 1ер-дахаран дийцарш, истореш кхолла, доттаг1аллин кехаташ йаздан, маттаца боцу лехамаш тидаме а оьцуш, меттан г1ирсех пайда а оьцуш;
- нахалахъ дечу къамелан кепехъ болчу хъежаман композици, аргументаци, меттан куц, кхиамаш х1иттийначу коммуникативни хъесапийн анализ ян;
- шен накъосташна хъалха жимачу протокольно-этикетан, самукъадаккхаран, кхеторан къамел деш вистхилар.

Маттах долу йукъара хаарш

Арахецархо 1емар ву:

- коьртачу юкъараллин функцешца нохчийн мотт къасто;
- литературни меттан а, диалектана а йукъара башхаллаш къасто, 1ер-дахаран мотт, меттан корматаллин тайпанаш, жаргон а, церан башхаллаш къастайан;
- меттан коьрта суртх1отторан г1ирсех пайдаэцарца мах хадо.

Арахецархочун таро хир йу 1ама:

- мотт кхиорехъ гоьбевллачу лингвистийн йукъадилинарг къасто.

Фонетика а, орфоэпи а. Графика

Арахецархо 1емар ву:

- дешан фонетически анализ йан;
- литературни меттан коьрта орфоэпически бакъонаш ларйан;
- дошамашна а, справочникашна а т1ера оьшу хаам схъаэца; тайп-тайпанчу г1уллакхдарехъ цунах пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу 1ама:

- фонетикин коьрта исбаъхъаллин г1ирсаш бовза;
- прозаически а, поэтически а тексташ къастош йеша.

Морфемика а, дешан кхолладалар а

Арахецархо 1емар ву:

- дешан анализ йарца маь1нийн, грамматически, дошкхолладаларан буха т1ехъ дешнаш морфемашка декъа;
- дошкхолладаларан 1амийна некъаш къасто;
- морфемикех, дошкхолладаларх долчу хаарех, говзаллах нийсайаздаран дарехъ, дешнийн грамматически, лексически анализ д1айахъарехъ пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу 1ама:

- дошкхолладаларан з1енаш а, дошкхолладаларан баннаш а къасто;
- дошкхолладаларехъ а, исбаъхъаллин а къамелехъ коьрта исбаъхъаллин г1ирсаш бовза а, церан мах хадо а;
- морфемни а, дошкхолладаларан а, этимологически а, муьлтимедийни а дошамашна а, справочникашна а т1ера цхъаьна оьшу хаам схъаэца.

Лексиологи а, фразеологи а

Арахецархо 1емар ву:

- дешан лексически анализ кхочушйан;
- тематически тобанащца дешнаш вовшахта;
- дешнашна антонимаш, синонимаш йало;
- фразеологически карчамаш бовза;
- барта а, йозанан а аларшкахь лексически барамаш (норманаш) ларбан;
- дешан т1едеанчу ма1нийн буха т1ехь кхоллаелчу тропан коьрта тайпанаш (метафора, эпитет, олицетворени) йовза;
- тайп-тайпанчу лексически дошамех (ма1нийн (толковый), синонимийн, антонимийн, фразеологизмийн, и. д.кх.) пайдаэца а, тайп-тайпанчу г1уллакхдарехь цу т1ера схьаэцначу хаамех пайдаэца а.

Арахецархочун таро хир йу 1ама:

- дешан лексически а, грамматически а ма1нийн башхаллийн аргументаш йало;
- тайп-тайпана омонимаш йовза;
- публицистически а, исбаьхьаллин а к1амелехь лексикин а, фразеологин а коьрта исбаьхьаллин г1ирсаш бовза а, церан мах хадо а; лексически г1ирсаш 1илманан а, официально-г1уллакхан а тексташкахь к1амелан стилийн башхаллех пайдаэцарх кхето;
- тайп-тайпанчу лексически дошамех (ма1нийн (толковый), синонимийн, антонимийн, фразеологизмийн, и. д.кх.), справочникех, мультимедийничарех а цхьаьна пайдаэца а, тайп-тайпанчу г1уллакхдарехь цу т1ера схьаэцначу хаамех пайдаэца а.

Морфологи

Арахецархо 1емар ву:

- лааме коьрта к1амелан дак1ош а, церан кепаш а, г1уллакхан к1амелан дак1ош довза;
- дашна, к1амелан дак1а санна, таллам бан;
- морфологически хаарех а, говзаллех а нийсайаздарехь а, талламбаран (анализ яйаран) тайп-тайпанчу кепашкахь а пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу 1ама:

- морфологин синонимически г1ирсашна таллам бан (анализ йан);
- грамматически омонимаш к1асто.

Синтаксис

Арахецархо 1емар ву:

- синтаксисан коьрта цхьааллаш (дешнийн цхьаьнакхетар, предложени), церан кепаш йовза;
- шен барта а, йозанан а к1амелехь тайп-тайпанчу синонимически синтаксически конструкцех а, синтаксически хаарех а, говзаллех а пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу 1ама:

- синтаксисан синонимически г1ирсийн анализ йан;
- синтаксисан публицистически а, исбаьхьаллин а к1амелан исбаьхьаллин г1ирсаш бовза а, церан мах хадо а; тексташкахь синтаксисан конструкцеш 1илманан а, официально-г1уллакхан к1амелан стилийн башхаллаш йук1айалор кхето;
- исбаьхьаллин лехаман х1ежамехь синтаксисан конструкцийн башхаллаш йук1айалош, к1амелан функционально-стилистически анализ йан.

Нийсайаздар: орфографи а, пунктуаци а

Арахецархо 1емар ву:

- йоза дладахъарехъ (курсан чулацаман барамехъ) орфографически а, пунктуационни а барамаш ларбан;
- барта кепехъ (ойлайар-рассуждени), йозанан кепехъ (графически хъаркийн глоьнца) къастийна йаздар кхето;
- орфографически а, пунктуационни а глалаташ каро а, нисдан а;
- орфографически дошамашна а, справочникашна а тлера оьшу хаам схъаэца, йоза дладахъарехъ цунах пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу лама:

- къамелан маьлнийн аглонаш йовзийтарехъ орфографин а, пунктуацин а меттиг гайта;
- муьлтимедийни орфографически дошамашна а, справочникашна а тлера оьшу хаам схъаэца; йозанехъ оцу хаамех пайдаэца.

Мотт а, оьздангалла а

Арахецархо лемар ву:

- исбаьхьаллин литературехъ а, исторически тексташкахъ а, халкъан барта кхоллараллин говзаршкахъ а къоман оьздангаллин декъан маьлница меттан цхъааллаш билгалйаха;
- мотт хааро шен мехкан истори а, оьздангалла а йовза гло деш хилар гойтуш долу масалш дало;
- тер-дахарехъ а, дешаран гуллакхдарехъ а нохчийн къамелан оьздангаллин бакъонех нийса пайдаэца.

Арахецархочун таро хир йу лама:

- къастийначу масалш тлехъ меттан, оьздангаллин, халкъан историн мотт лелорхойн йукъаметтиг къасто;
- нохчийн къамелан оьздангалла Россин а, дуьненан цхъадолчу къаьмнийн а къамелан оьздангаллица йуста а, анализ йан а.

2. ДЕШАРАН КУРСАН ЧУЛАЦАМ

Нохчийн мотт ламоран декъехула программин чулацаман коьрта башхаллаш билгалйина, коммуникативни, меттан, лингвистически, культуроведчески кхиарехъ хаарш, шардарш карадерзорца доьзна.

Программин длахоттаман бухе диллинарг чулацаман кхо дакъа ду:

- I. Коммуникативни хаарш карадерзо аьтто беш болу чулацам;
- II. Меттан а, лингвистически а хаарш карадерзо аьтто беш болу чулацам;
- III. Культуроведчески хаарш карадерзо аьтто беш болу чулацам.

I. Коммуникативни декъехула долчу хаарша шайна чулоцу массо а кепара къамелдаран а, барта а йозанан къамелан оьздангаллин баххаш карадирзина хилар; шен нийсархошца, психологически башхаллаш, зеделларг, дуьйцучуьнга шовкъ хилар а тидаме а оьцуш, тайп-тайпанчу дахаран хъелашкахъ тлекаре йан а, къамел дан кийча а, хъуьнаре а хилар.

II. Меттан а, лингвистически а декъехула долчу хаарша шайна чулоцу йукъараллин хиламехъ маьлне долу хлума санна маттаца доьзна хаарш карадерзор; меттан длахоттам а, кхиар а, цо ден гуллакх а дика девзаш хилар; нохчийн литературни мотт а, оьшуш болу дешнийн барам а, къамелан грамматически длахоттам а карабирзина хилар; меттан хиламаш мах хадо хаарца талла хааран хъуьнар карадерзор; тайп-тайпанчу лингвистически дошамех пайдаэца хаар.

III. Культуроведчески декъехула долчу хаарша шайна чулоцу къоман оьздангаллин кеп санна мотт тлеаца безарх а, халкъан истори а, мотт а вовшех бозабелла а, нохчийн мотт къоман

өздангаллин башхалла хиларх а кхетар; гИллакхехь, норманаш ларйеш, нохчийн маттахь къамелдан а, кхечу къаьмнийн векалшца өзда йукъаметтигаш лело а хаар.

I-ра чулацаман дакъа лаьтта хЮкху дакъойх: «Къамел», «Текст», «Къамел дарехула долу гУллакх».

II-гIа чулацаман дакъа лаьтта хЮкху дакъойх: «Нохчийн маттах болу йукъара хаамаш», «Фонетика. Графика. Орфоэпи», «Дешан хЮттам а, дошкхолладар а», «Лексика а, фразеологи а», «Морфологи», «Синтаксис», «Орфографи а, пунктуаци а».

III-гIа чулацаман дакъа хЮкху декъаца билгалдина «Мотт а, өздангалла а».

Даъойн чулацам ша-ша къаьстина бовзуйту, амма къамел кхиор доьзна ду хЮра дакъа Iаморца а, цхьана кепе йалийначу меттан курсан хЮра темица а. ХЮра дакъа шина блоках лаьтташ ду: хьалхара – теманаш а, царах болу теоретически хаамаш а бовзийтар, шолгIа – хьалхарчу пунктехь цIераш йаьхна теманаш караерзоран хьокъехь кхочушден дешаран коьрта гУллакхаш довзийтар.

I. Коммуникативни хаарш кхиорехь кхачо ен чулацам

1-ра дакъа. Къамел а, къамелаца ен тIекаре а

1. Мотт а, къамел а. Монологически а, диалогически а, барта а, йозанан а къамел. Монолог. Диалог. Къамелаца ен тIекаре. Къамелан хьал а, цуьнан дакъош а. Йукъара а, книгийн а мотт. Йукъарчу меттан коьрта башхаллаш а, жанраш а. Къамелан стилаш: Илманан, гУллакхан, публицистически. Илманан, публицистически, гУллакхан стилийн коьрта жанраш. Исбаьхьаллин литературин мотт.

2. Барта а, йозанан а, йукъара а, книгийн а монологически, диалогически къамелан коьртачу башхаллах кхеташ хилар а, уьш вовших къасто хууш а хилар. Монологан а, диалоган а тайп-тайпана кепаш караерзор. Долчу хьоле а, тIекаре йаран Iалашонашка а хьаьжжина, меттан гIирсех пайдаэцар. ТIекаре йар дукха хьолахь нислуш долчу хьелашкахь къамелан норманех нийса пайдаэцар карадерзор. Стилийн, жанрийн башхаллаш тидаме а оьцуш, тексташ вовшашца йустар, царна таллам бар. Тайп-тайпанчу стилашкахь, жанрашкахь ша барта а, йозанан а аларш кхоллар.

2-гIа дакъа. Къамелан өздангалла

1. Литературни меттан норманех болу кхетам. Меттан норма а, цуьнан декхарш а. Нохчийн литературни меттан коьрта норманаш: орфоэпически, лексически, грамматически, стилистически, нийсайаздаран. Норманийн кепаш. Нохчийн меттан дошамаш.

2. Нохчийн литературни меттан коьрта норманаш караерзор а, шен къамелехь уьш ларйар а. Литературни маттах лаьцна болу хаамаш схьалохуш дошамех пайдаэцар.

3-гIа дакъа. Текст

1. Текст къамелан произведени санна, цуьнан билгалонаш а, башхаллаш а. Тема, коьрта ойла, текстан дIахЮттам. Предложенийн, текстан даъойн уьйрийн гIирсаш а, кепаш а. Абзац. Абзацо текстехь кхочушден гУллакх. Текстан даран-маьIнин тайпанаш: суртхЮттор, дийцар, оьлайарца дийцар. Иэделла тайпанаш: оьлайаран кепашца суртхЮттор, суртхЮтторан а, оьлайаран а кепашца дийцар и дI. кх. а. Къамелан тайпанийн стилистически кепаш. Хаамийн текст йухаметтах Ютторан коьрта тайпанаш: хьесап, конспект.

2. Текстан, даран-маьIнин муьлхачу тайпанан йу а, дIахЮттаме а, теме а, коьртачу ойлане а хьаьжжина, анализ йар. Шен ойланехь дерг маьIница хьалха-гIаьхьа догIург хила дезачу кепара нисдарца довзийтар. Текст маьIнин дакъошка йекъар а, текстан хьесап хЮттор а. Текстехь предложенеш вовших йөьзна гIирсаш а, кепаш а билгалйар, къамелехь царах пайдаэцар. Текстан дIахЮттаман норманаш ларйеш (хьалха-гIаьхьа хила дезар цхьаьнадогIуш, кхеташ а, темица йөгIуш а, йозайелла а хилар), тексташ кхоллар. Къамелан аларан мах хадор а, иза кхачаме далор а. Хьесапе а, конспекте а ерзош, текст йухакечйар.

4-гIа дакъа. Къамелдар

Къамелдаран тайпанаш: ладогIар, йешар, вистхилар, йоза.

ЛадогIар. Йуккъерчу барамехъ лергана хозуьйтучу текстах цхъанакепара кхетар. Ша ладогIна йолу текст шорйинчу йа йацйинчу барамехъ кхечуьнга дIакхачор. ШГIХ маттах кхеташ хилар.

Йешар: талларан, йовзаран, лахаран хьесапехъ. Йешаран тайп-тайпана кепаш а, дешаран книгица йа кхиболчу хаамийн хьостанашца болх бар а карадерзор.

Вистхилар. Текаре йаран хьоле а, меттиге а, Iалашонашка а хьаьжжина, барта монологически а, мехала социокультурни а, гIиллакх-оьздангаллин а, динан а дешаран теманашна аларш кхоллар. ХатI (стиль) а, жанр а тидаме а оьцуш, монолог-суртхIотторан, монолог-дийцаран, монолог-ойлаяран кепара шен аларш кхоллар.

Йоза. ЛадогIна йа йешна текст йозане йерзор (ма-йарра, йацйина, хьаржина). Тайп-тайпанчу жанрийн, стилийн йозанан тексташ кхоллар. Гуллакхан кехаташ хIиттор: дIахьедар (заявление), хаам бар (объявление), тоьшалла (доверенность), резюме.

II. Маттах долу хаарш кхиорехъ кхачо йен чулацам

Нохчийн маттах болу йукъара хаамаш

1. Нохчийн мотт – Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт. Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт. Мотт – адамийн уйран а, кхиаран а, кьийсаман а гIирс.

2. Меттан мехаллах а, йукъараллин дахарехъ цо дIалоцучу меттигах а кхеташ хилар.

Лексикологи

1. Дош – меттан цхъа дакъа. Дешан лексически а, грамматически а маьIна. Къоман оьздангаллин маьIнин дакъа шайца долу дешнаш. ЦхъанаманьIнин а, дукхаманьIнийн а дешнаш, дешан нийса а, тIедеана а маьIна. Синонимаш. Антонимаш. Омонимаш.

Нохчийн меттан лексика, шен схьайаларе хьаьжжина (билгала нохчийн а, тIеэцна а), жигара а, кIезиг пайдаоьцу а (историзмаш, архаизмаш, неологизмаш), цунах пайдаэцаран гуо (йукъара, шуьйра пайдаоьцу дешнаш, диалектизмаш, терминаш, профессионализмаш).

Лексикин стилистически дакъош: книжни, йукъара, къамелан.

Фразеологизмаш, церан билгалонаш а, маьIна а. Аларш, дустарш, кицанаш.

Нохчийн меттан дошамаш. Шинаметтан дошамаш.

2. Дахаран хьелашкахъ текареш дIакхехьарна оьшучу барамехъ лексически а, фразеологически а аларш карадерзор. Текаре йаран хьоле а, Iалашоне а хьаьжжина, къамелехъ шайн маьIнашца вовшашца даза тарлуш долчу дешнех пайдаэцар. Дешнийн маьIнаш къасторхьама а, синонимаш, антонимаш, фразеологически цхъаьнакхетарш харжархьама а, тайп-тайпанчу дошамашца болх бар. Дош лексически къастор.

Фонетикех хаамаш

1. Фонетика а, графика а, орфоэпи а лингвистикин дакъош санна. Аз – меттан уггар а жима дакъа. Озан а, элпан а дазар. ХIинцалера нохчийн абат. Фонетически транскрипцин цхъайолу кепаш (элементаш). Мукъа а, мукъаза а аьзнаш. Къамелдарехъ аьзнийн хийцадалар. Нохчийн меттан шатайпана аьзнаш. Деа а, доца а мукъа аьзнаш. Дифтонгаш. Нохчийн меттан интонаци, интонационни конструкцийн коьрта тайпанаш. Орфоэпин коьрта норманаш.

2. Деа а, доца а, мукъа а, мукъаза а, зевне а, кьора а аьзнаш къестор. Дешан озан а, элпан а хIоттам дуюхь-дуюхьал хIоттор. Дешан озан-элпан анализ йар. Дешнаш дакъошка декъар. Дош цхъана могIанера вукху могIане сехьадаккхаран хаарш карадерзор. Нохчийн меттан интонаци а, орфоэпически норманаш а карайирзина хилар. Нохчийн меттан интонацин а, аьзнийн къепен а башхаллах кхеташ хилар.

Морфологи а, орфографи а.

1. Морфологи – грамматикин дакъа. Нохчийн меттан къамелан дакъош. Коьрта къамелан дакъош. Церан грамматически маъІна а, морфологически билгалонаш а, синтаксически гІуллакх а. Нохчийн меттан дожарийн къепе: маъІна, кепаш, пайдаэцар. Нохчийн меттан къамелан дакъойн хенийн, классан гайтамийн къепе: маъІна, кепаш, пайдаэцар. Пуллакхан къамелан дакъош. Церан маъІна, морфологически билгалонаш, синтаксически гІуллакх. Пуллакхан къамелан дакъойн тайпанаш: маъІна, хІоттам, синтаксически гІуллакх. Айдардешнаш а, азтардаран дешнаш а.

2. Шайн коьртачу билгалонашца тайп-тайпана къамелан дакъош довзар. Дош морфологически къастор. Нохчийн литературни меттан норманашца догІуш тайп-тайпанчу къамелан дакъойн дешнийн кепех (форманех) пайдаэцар. Нохчийн а, оьрсийн а меттанийн къамелан дакъойн йукъара долчух а, йукъара доцчух а кхетар.

3. Морфема меттан жима а, маъІне а дакъа хиларх кхетар. Дешан лард а, чаккхе а. Орам. Цъханаораман дешнаш. Орамерчу элпийн хийцадалар. Суффикс. Дешхьалхе. Схьадовлаза а, схьадевлла а дешнаш. Дошкхолладаларх а, хийцадаларх а болу кхетам. Дошкхолларан а, формаххолларан а морфемаш. Нохчийн меттан дошкхолларан коьрта некъаш. Дошкхолладаларан га (пара) а, дошкхолладаларан зІе а. Морфемни а, дошкхолладаларан а дошамаш.

4. Нохчийн дешан хІоттаман башхаллех кхеташ хилар. Дешнаш а, дешан форманаш а кхолларехь морфемаша дечу гІуллакхах кхеташ хилар. Дешан морфемаш къастор. Дошкхолларан дакъошка хьаьжжина, дешан мехалла билгалйар. Цъханаораман дешнаш харжар, къамелехь царах пайдаэцар. Дешнийн зІенаш а, дешнаш кхолларан коьрта некъаш а билгалдар. Тайп-тайпанчу некъашца дешнаш кхолла хаар карадерзор. Нийсайаздарехь дошкхолладаларан а, морфемийн а декъехула карадирзинчу хаарех, шардарех пайдаэцар. Тайп-тайпана хьесапаш морфемийн а, дошкхолладаларан а дошамашца кхочушдар. Дешан хІоттамца дешнаш таллар, дошкхолладаларан таллам бар.

Синтаксис, пунктуаци, цхьалхе предложенеш.

1. Синтаксис – грамматикин дакъа. Нохчийн меттан синтаксисан дакъош. Дешнийн цхьаьнакхетар а, цуьнан дІахІоттам а, тайпанаш а. Дешнийн цхьаьнакхетарехь дешнийн уьйр а, тайпанаш а (бартбар, урхалла, тІетовжар). Предложени, цуьнан дІахІоттам а, грамматически маъІна а. Аларан Іалашоне а, эшаре а хьаьжжина, предложенийн тайпанаш. Предложени кечйеш болу гІирсаш: эшар (интонаци), логически тохар, дешнийн къепе. Предложенин грамматически бух.

2. Пунктуаци нийсайаздаран бакъонийн къепе санна. Пунктограммех кхетам балар. Предложенин чаккхенгахь, цхьалхечу (чолхейаьллачу а, чолхейалазчу а), чолхечу предложенешкахь, ма-дарра къамелехь, цитаташкахь, диалогехь сацаран хьаьркаш.

Пунктуационни хааршца йобзна само кхиор. Йозанехь пунктуационни коьрта норманаш ларйар. Дош орфографически къастор. Пунктуационни къастор. Орфографически а, пунктуационни а хьесапаш кхочушдеш орфографически дошамех, нийсайаздаран справочникех пайдаэцар.

3. Цхьалхе а, чолхе а предложенеш. Цхьалхе предложени. Предложенин коьрта а, коьртаза а меженаш а, церан хилар а. Цхьалхечу предложенийн тайпанаш: шинахІоттаман а, цхьанахІоттаман а, йаьржина а, йаржаза а, йуьззина а, йуьззина йоцу а, чолхейаьлла а, чолхейалаза а. ЦхьанахІоттаман предложенийн тайпанаш. Чолхейаьлла предложени. Цхьанатайпанчу а, шакъаьстинчу а меженашца а, тІедерзарца а, йукъадалочу дешнашца а, йукъайалочу конструкцешца а йолу предложенеш.

Чолхе предложени.

Чолхе предложени, цуьнан дІахІоттам а, грамматически бух а. Чолхечу предложенийн тайпанаш: хуттургийн а, хуттургаш йоцу а, чолхе-цхьаьнакхетта а, чолхе-караара а. Чолхе-цхьаьнакхетта предложени: дІахІоттам, тайпанаш, вовших йозаран гІирсаш а, кепаш а. Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенешкара цхьалхечу предложенийн маъІнаш. Эшар (интонаци), сацаран хьаьркаш. Чолхе-караара предложенеш: дІахІоттам, тайпанаш. Чолхе-караарчу

предложенехъ коьртачу а, тлетухучу а предложенийн уйран гирс. Эшар (интонаци), сацаран хьаьркаш.

Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш.

Хуттургаш йоцу чолхе предложени, длахлоттам. Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкара цхьалхечу предложенийн маьнаш. Эшар (интонаци), сацаран хьаьркаш. Нехан кьамел довзийтаран кепаш. Текст синтаксически дакьа санна. Предложенияйн а, текстан дакьойн а уйрийн гирсаш а, кепаш а.

2. Дешнийн цхьаьнакхетарехъ дешнийн уйран кеп кьастор, предложенин грамматически бух билгалбар. Цхьалхечу а, чолхечу а предложенийн тайпанаш билгалдар. Предложения синтаксически кьастор. Чолхе-кара предложениш цхьалхечу а, цхьалхенаш чолхечу а предложенешка йерзор. Текст а, дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а кхолларан норманаш ларйар.

III. Культуроведчески хаарш кхиорехъ кхачо йен чулацам

1-ра дакьа. Кьоман оздангалла маттахъ а, кьамелехъ а

1. Мотт а, оздангалла а вовшех йозайелла хилар. Нохчийн мотт – исбаьхьаллин литературин мотт. Маттахъ кьоман истори а, культура а гайтар. Нохчийн кьамелан оздангалла а, цуьнан башхаллаш а. Россехъ дехачу кьаьмнийн меттанаша вовшашна бен тлетаткьам.

2. Халкьан барта кхоллараллин а, исбаьхьаллин литературин а произведенешкахъ кьоман оздангаллин дакьа шеца долу меттан цхьааллаш билгалйахар, лингвистически дошамийн гьонца церан маьнаш дастар. Матте оздангаллин хиламе санна хьажар. Мотт ларар, цуьнга шовкъ кхоллар.

3. Дешаран-тематикин хьесап

ХIора тема караерзорна билгалбаьккхина сахьтийн барам дIагайтарца йолу, тематикин планировани. (Тематическое планирование с указанием количества часов, отводимых на освоение каждой темы).

Тематически план хIоттийна ю кхетош-кхиоран белхан программин тидамца. Кхетош-кхиоран декхарш кху кепара кхочушдан йаккхий таронаш ло нохчийн матто:

- Добзална адаман дахарехъ коьрта гIортор а, цуьнан ирсан хьоста а санна.
- Кьинхьегамна адаман дахаран токхене дIакхачаран коьрта кеп санна.
- Шен хьомечу латте, шен жимачу а, боккхачу а Даймахке, стаг кхиьна а, дуьххьарлера хазахетарш, бохамаш бевзина, дайша цунна ларйан йеза аьлла весет дина меттиг санна.
- Iаламна лаьтта тIерачу дахаран хьосте, цуьнан дахаран бухе санна, адамера хаддаза терго а, лардар а хьашт долу.
- Машарна адаман дахаран коьртачу принципе санна, чIогIачу доттагIаллин билламна, тIейогIучу хенахъ белхан накьосташца юкьаметтиг тойарна а, шен долахьчу хIусамехъ тамехъ микроклимат кхолларна а.
- Хааршна интеллектан тIаьхьалонна санна, адаман тIаьхьенна кхачойеш, собаречу хиламан, самукьане дешаран балхана санна.
- Оздангаллина син хьаштийн хьоле юкьаралла санна, иштта адаман дахарехъ ладаме хьал хаар, ешаро, эшаро, исбаьхьалло, театро, кхоллараллин шааларо кхачам боллуш луш долу.

- Могушаллина деха, жигара адаман дахар санна, цуьнан дика дог-ойла, оптимистични дахаре хьежам хилар.
- Гонахара адамашца шеко йоццуш, къабсттина мехалла санна, цхъатерра бакьо йолуш юкьараллин декъашхочуьнца санна, муьлха оьшург дӀахӀоттор а, диканиг дар терго йоллуш а хилар, адамна хазахетар луш, вовшийн гӀо-накьосталла деш, терго йеш хилар, адамна хазахетарца тӀекере хила бакьо а луш, синхааме ша хиларх а къахкош.
- Ша-шеца шен кхолламан да санна, ша къастош, ша кхочушхилла долу адам, ша-шен тӀаьхьенна жоп луш.

10 класс

Дешаран курсан дакъа	Кхиоран модель «1а моран урок»	Сахьтийн барам	Талламан кхоллараллин белхаш
Нохчийн мотт	Урок – дискусси.	2	
Лексикологи	Нохчийн зудчун де. Предметийн олимпиадаш.	8	1
Фонетиках хаамаш	Куьйга йоза йаздаран де. Дидактикин ловзарийн урок. Дуьненайукьара ненан меттан де	4	1
Морфологи а, орфографи а	Лехамийн болх кхочушбаран урок «Меттан жовхӀарш»	4	
Къамелан дакъош	Даймехкан турпалхойн де.	11	1
1 амийнарг карладаккхар.	Урок -экскурси	2	
Дерриг		31	3

11 класс

Дешаран курсан дакъа	Кхиоран модель «1а моран урок»	Сахьтийн барам	Талламан кхоллараллин белхаш
Синтаксис, пунктуаци, цхьалхе предложени	Урок – дискусси.	20	1
Чолхе предложенеш	Нохчийн зудчун де. Предметийн олимпиадаш.	15	1
Хуттургаш йоцу чолхе предложенеш	Куьйга йоза йаздаран де. Дидактикин ловзарийн урок. Дуьненайукьара ненан меттан де	8	1
Ма-дарра а, лач а къамел	Лехамийн болх кхочушбаран урок	12	1

	«Метган жовхарш»		
Пунктуаци	Даймехкан турпалхойн де.	4	1
Гамийнарг карладакхар	Урок – экскурси	4	
Дерриг		63	5

Поурочни планировани

нохчийн мотт 10 класс

Раг1	Урокан тема	сахь т	Ціера болх	Хан		
				Планаца	Билггал	
					10	
	Нохчийн мотт (2 с.)					
1	Мотт а, цуьнан коьрта билгалонаш а, маь1наш а.	1	§1, ш.3	06.09.		
2	Нохчийн мотт а, цуьнан исбаьхьалла а.	1	§2, ш.5	13.09.		
	Лексикологи (8 с.+ 1с.)					
3	Хаарш талларан болх №1	1	Бакьонаш карл.	20.09.		
4	Нохчийн метган дешнийн хазна	1	§3, ш.10	27.09.		
5	Омонимаш.	1	§4, ш.13	04.10.		
6	Синонимаш, антонимаш.	1	§5-6, ш.19	11.10.		
7	Архаизмаш, историзмаш, неологизмаш.	1	§7, ш.21	18.10.		
8	Нохчийн метган а, т1еэцна а дешнаш.	1	§8, ш.25	25.10.		
9	Литературин метган лексикин тайпанаш. Литературин мотт а, диалекташ а	1	§9, 10 ш. 25	08.11.		

10	Нохчийн меттан парг1ат а, ч1аг1делла а дешнийн цхъаьнакхетарш.	1	§11, ш.28	15.11.		
11	Нохчийн меттан дошамаш. Дешнийн маь1на.	1	§12-14, ш.32	22.11.		
	Фонетиках хаамаш. (4 с.+1с.)	1				
12	Мукъа элпаш а, мукъа аьзнаш а.	1	§14, ш.35	29.11.		
13	Доца шеконан мукъа аьзнаш (а, у, и).	1	§15, ш.38	06.12.		
14	Талламан болх №2	1	Бакъ. Карл.	13.12.		
15	Нийсааларан бакъонаш	1	§16,ш.40	20.12.		
16	Интонацех хаамаш	1	§17, ш.42	27.12.		
	Морфологи и, орфографи а. (4с.)					
17	Нохчийн Орфографех йукъара кхетам.	1	§18, ш.44	10.01.		
18	Доккха элп йаздаран бакъонаш.	1	§19, ш.ш.47	17.01.		
19	Дешнаш сехъадахаран бакъонаш. Дешан латтам.	1	§20-21, ш.53	24.01.		
20	Нохчийн маттахъ дошкхолларх а, дешнийн форманех а кхетам.	1	§22, ш.55	31.01.		
	Къамелан дакъош (11 с.+1с.)					
21	Ц1ердешнийн классаш, легарш, церан нийсайаздар.	1	§23, ш.59	07.02.		
22	Чолхечу а, цхъана дешдекъах лаьтгачу а ц1ердешнийн нийсайаздар.	1	§24, ш.62	14.02		
23	Билгалдешнийн легарш а, нийсаяздар а.	1	§25, ш.64	21.02.		
24	Терахъдешнийн кхолладар, легар, нийсаяздар.	1	§26, ш.67	28.02.		
25	Ц1ерметдешнийн легар, нийсаяздар.	1	§27, ш.72	06.03.		
26	Хандешнийн хенийн чакккхенаш нийсайаздар.	1	§28, ш.75	13.03.		
27	Хандешан спряженеш, церан нийсайаздар. Нийса йоцу спряжени	1	§29 – 30, ш.79	20.03.		
28	Куцдешан тайпанаш, цуьнан	1	§31, ш.81	03.04.		

	нийсайаздар.					
29	Шеран талламан болх	1	Бакъонаш карл.	10.04.		
30	Дештгаьхье а, цуьнан нийсайазйар а. Хуттургаш, церан тайпанаш нийсайазйар.	1	§32-33, ш.86	17.04		
31	Дакъалгаш церан тайпанаш нийсайазйар.	1	§34, ш.89	24.04		
32	Айдардешнаш, церан тайпанаш нийсайаздар.	1	§35, ш.ш.92	08.05		
	1амийнарг карладаккхар (2с.)					
33	1амийнарг кардаккхар, т1еч1аг1дар.	1	Тестировани	15.05		
34	Жам1даран урок.	1		22.05		

11класс

ПРЕДМЕТ ХЪЕХАРЕХЪ ПАЙДАОБЦУ 1АМАТАШ:

«Нохчийн мотт»(орфографи а, пунктуаци а), 10, 11-чуй классашна 1амат.
Соблжа-Г1ала – 2019. Джамалханов З.Д., Овхадов М.Р., Абдулкадырова Р.А.

САХЪТИЙН БАРАМ

шарахь	66	хьалхарчу эхашарахь	32
К1иранах	2	шолг1ачу эхашарахь	34

КХОЛЛАРАЛЛИН БЕЛХИЙН БАРАМ

Талламан белхийн барам		Изложенийн белхийн барам	
160-170 дош шарахь	4	400-410 дош шарахь	2
хьалхарчу эхашарахь	2	хьалхарчу эхашарахь	1
шолг1ачу эхашарахь	2	шолг1ачу эхашарахь	1

РОГ1АЛ1А	УРОКАН ЧУЛАЦАМ	САХЪТ	ХАН	
			ХЪЕСАЩА	БИЛГГАЛ
ХЪАЛХАРА АХШО – 32 САХЪТ				
СИНТАКСИС, ПУНКТУАЦИ, ЦХЪАЛХЕ ПРЕДЛОЖЕНИ				
1	Дийцаран, хаттаран, айдаран, т1едожоран предложенеш.	1	04.09.23	

2	Предложенехь дешнийн уьйр.	1	6	
3	Предложенехь дешнийн уьйр тӀечӀагӀар.	1	11	
4	Подлежащии, сказуеминий йуккъехь тире.	1	13	
5	Цхьалхечу предложенийн кепаш.	1	18	
6	«Гуьйренан йуьхь» талламан болх йазбар.	1	20	
7	ГӀалаташ тӀехь болх бар. Цхьалхечу предложенийн кепаш тӀечӀагӀӀар.	1	25	
8	Предложенин цхьанатайпанара меженаш.	1	27	
9	Предложенин цхьанатайпанара меженаш. ТӀечӀагӀдар.	1	02.10	
10	Цхьанатайпанара а, цхьанатайпанара боцу а къастамаш.	1	4	
11	Цхьанатайпанара а, цхьанатайпанара боцу а къастамаш тӀечӀагӀбар.	1	9	
12	«Дайн Ӏадат» изложени йазйан кечамбар.	1	11	
13	«Дайн Ӏадат» изложени йазйар.	1	16	
14	Предложенин шакъаьстина меженаш.	1	18	
15	Предложенин шакъаьстина меженаш. ТӀечӀагӀдар.	1	23	
16	Шакъаьстина йуххедиллар, цуьнан нийсайаздар.	1	25	
17	Шакъаьстина йуххедиллар, цуьнан нийсайаздар тӀечӀагӀдар.		06.11	
18	Латтаман дурс, цуьнан нийсайаздар.	1	8	
19	Латтаман дурс, цуьнан нийсайаздар тӀечӀагӀдар.	1	13	
20	Йукъадало дешнаш, предложенеш.	1	15	
21	ТӀедерзар, цуьнан нийсайаздар.	1	20	
22	Йукъадало дешнаш, предложенеш, тӀедерзар нийсайаздар тӀечӀагӀдар.	1	22	
23	Дешнаш-предложенеш хӀаь, хӀан-хӀа.	1	27	
ЧОЛХЕ ПРЕДЛОЖЕНИ				
24	Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенехь хуттургаш.	1	29	
25	Чолхе-цхьаьнакхеттачу предложенехь сацаран хьаьркаш.	1	04.12	

26	Чолхе-карарчу предложенех кхетам.	1	6	
27	Чолхе-карарчу предложенех кхетам тӀечӀагӀбар.	1	8	
28	Чолхе-карарчу предложенехь карара хуттургаш.	1	11	
29	Чолхе-карарчу предложенехь карара хуттургаш тӀечӀагӀйар.	1	13	
30	«Нохчочун ненан дог» талламан болх йазбар.	1	18	
31	ГӀалаташ тӀехь болх. Чолхе-карарчу предложенехь хуттурган дешнаш.	1	20	
32	Чолхе-карарчу предложенехь хуттурган дешнаш тӀечӀагӀдар.		25	
ШОЛГӀА АХШО – 33 САХЪТ				
1	ТӀетухучу предложенийн грамматически билгалонаш.	1	27	
2	ТӀетухучу предложенийн грамматически билгалонаш тӀечӀагӀйар.	1	08.01.24	
3	ТӀетухучу предложенийн кепаш, церан схемаш.	1	10	
4	ТӀетухучу предложенийн кепаш, церан схемаш тӀечӀагӀйар.	1	15	
5	ТӀетуху предложени а, цуьнан карчам а.	1	17	
6	ТӀетуху предложени а, цуьнан карчам а. ТӀечӀагӀдар.	1	22	
ХУТТУРГАШ ЙОЦУ ЧОЛХЕ ПРЕДЛОЖЕНЕШ				
7	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь цӀоьмалг.	1	24	
8	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь цӀоьмалг. ТӀечӀагӀдар.	1	29	
9	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь цӀоьмалгаца тӀадам.	1	31	
10	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь цӀоьмалгаца тӀадам. ТӀечӀагӀдар.	1	05.02	
11	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь шитӀадам.	1	7	
12	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь шитӀадам. ТӀечӀагӀдар.	1	12	
13	Нийсаниг харжар «Чолхе предложени».	1	14	
14	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь тире.	1	19	
15	Хуттургаш йоцчу чолхечу предложенешкахь тире. ТӀечӀагӀдар.	1	21	
16	Ма-дарра а, лач а къамел.	1	26	
17	Ма-дарра къамел лач къамеле дерзор.	1	28	

18	Ма-дарра къамел лач къамеле дерзор. Течлаглар.	1	04.03	
19	«Нанас ца вина ваша» талламан болх йазбар.	1	6	
20	Галаташ тлехъ болх бар. Цитаташ а, цаьргахъ сацаран хьаьркаш а.	1	11	
21	Цитаташ а, цаьргахъ сацаран хьаьркаш а. Течлаглар.	1	13	
22	Пунктуаци.	1	18	
23	Йозанехъ сацаран хьаьркаш хлитторан бакьонаш. Тладам.	1	20	
24	Йозанехъ сацаран хьаьркаш хлитторан бакьонаш. Хаттаран хьаьрк.	1	03.04	
25	Йозанехъ сацаран хьаьркаш хлитторан бакьонаш. Айдаран хьаьрк.	1	8	
26	Йозанехъ сацаран хьаьркаш хлитторан бакьонаш. Дукхатладамаш.	1	10	
27	«Дохкойала, нана» изложени йазйар.	1	15	
28	Йозанехъ сацаран хьаьркаш хлитторан бакьонаш. Цюьмалг. Цюьмалгаца тладам.	1	17	
29	Йозанехъ сацаран хьаьркаш хлитторан бакьонаш. Шитладам.	1	22	
30	«Дола» талламан болх йазбар.	1	24	
31	Галаташ тлехъ болх бар. Йозанехъ сацаран хьаьркаш хлитторан бакьонаш.	1	29	
32	Къовларш. Маьгалгаш.	1	06.05	
33	Маьгалгаш.	1	8	
34-35	Гамийнарг карладаккхар.	3	13, 15, 20	
36	Жамларан урок.	1	22	